

УДК 338.1;314.7(477)

Слюсаренко А.В.

*кандидат економічних наук, доцент
кафедри менеджменту організації та зовнішньоекономічної діяльності
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*

Кишковська О.Л.

*студентка
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*

Скрипник К.М.

*студентка
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

THE ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF LABOUR MIGRATION

АНОТАЦІЯ

У статті зроблено спробу теоретичного осмислення різноманітних підходів до усвідомлення економічної захищеності в умовах викликів глобального порядку. Додаткової ваги набувають питання економічної безпеки державного інституту в контексті трудової міграції. Державна цілісність реалізується крізь призму соціально-економічного розвитку як основи стратегії захищеності населення. Обмеженість можливостей розвитку більшою мірою зумовлена дисфункціональними трансформаціями розуміння сутності розвитку загалом та деструктивними змінами в економіці зокрема. Здебільшого неспроможність вирівнювання економічних можливостей та гарантій для населення України в силу впливу глобальних чинників зумовлює посилення міграційних процесів, що є загрозою економічній безпеці країни.

Ключові слова: трудова міграція, економічна безпека, глобалізація, розвиток, ринок праці.

АННОТАЦИЯ

В статье предпринята попытка теоретического осмысления различных подходов к пониманию экономической защищенности в условиях вызовов глобального порядка. Дополнительный вес приобретают вопросы экономической безопасности государственного института в контексте трудовой миграции. Государственная целостность реализуется через призму социально-экономического развития как основы стратегии защищенности населения. Ограниченность возможностей развития в большей степени является обусловленной дисфункциональными трансформациями понимания сущности развития в целом и деструктивными изменениями в экономике в частности. В большей степени невозможность выравнивания экономических возможностей и гарантий для населения Украины в силу влияния глобальных факторов обуславливает усиление миграционных процессов, что является угрозой экономической безопасности страны.

Ключевые слова: трудовая миграция, экономическая безопасность, глобализация, развитие, рынок труда.

ANNOTATIONS

The article attempts to theoretical comprehension of various approaches to the realization of economic security in the context of global order challenges. The issue of economic security of the state institute in the context of labor migration is gaining additional weight. State integrity is realized through the prism of social and economic development as the basis of the strategy of protecting the population. The limited opportunities for development are largely due to dysfunctional transformations, an understanding of the essence of development in general and destructive changes in the economy in particular. To a greater extent, the inability to equalize economic opportunities and guarantees for the population of Ukraine, due to the influence of global factors, causes the strengthening of migration processes, which threatens the economic security of the country.

Keywords: labor migration, economic security, globalization, development, labor market.

Постановка проблеми. Початок ХХІ ст. пов'язаний із неабиякими змінами становлення соціально-економічних систем, пов'язаних не тільки з розвитком глобалізації, інформаційного суспільства, демократизацією, а й з військово-політичними інцидентами, революціями і, як наслідок, численними міграційними та соціальними завданнями, які стосуються як розвинених держав, так і країн, що розвиваються. Все це актуалізує питання вивчення громадської захищеності країни на коротко- і довгострокову перспективу щодо забезпечення економічної безпеки з міграційних питань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню міграційних проблем населення України загалом присвячено дослідження різноманітних закордонних та вітчизняних науковців. Дослідження міграційних процесів молоді в Україні проводили І. Прибиткова, О. Балакірева, Д. Мельничук. Теоретико-методологічні підходи міграційного процесу розробляли О. Овчиннікова, М. Слюсаревський та О. Блінова. Серед закордонних науковців проблематикою міграційних процесів займалися такі вчені, як Ч. Дустменн, Х. Брукер, М. Фертіг, М. Каханес, С. Лово, А. Зайцева.

Мета статті полягає у вивченні напрямів упорядкування міграційних процесів в Україні та її економічної безпеки в контексті трудової міграції на засадах прийняття безвізового режиму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний світ змінюється шаленими темпами, а кількість мігрантів збільшується з кожним роком. І не таємниця, що Україна вважається лідером серед надання робочої сили іншим, більш розвиненим країнам. Тож вітчизняна дійсність засвідчує якість трудових ресурсів, які апробовані в умовах реалізації свого потенціалу в інших країнах світу.

Попит на трудові можливості населення України пояснюється соціальними, культурними та економічними причинами. Першочергово варто відзначити рівні загальної освіченості

та грамотності населення, які мають значення 99,8% та 99,7% [1]. Високі показники формують плацдарм зацікавленості іноземних економік у залученні трудового населення України задля реалізації функціональних можливостей та формування динаміки нарощування економічної активності на глобальному рівні. Більше того, зазначені показники є передумовою формування значного рівня індексу людського розвитку.

Своєю чергою, культурний рівень пояснюється бажанням українців працювати, що дає змогу назвати націю працюючою. Україна як незалежна і суверенна держава є відносно молодою, і в культурному сенсі спостерігаються відголоски старих традицій Радянського Союзу, які свідчать на користь диспропорцій у рівності «зусилля – винагорода». Зберігається реалізація принципу «робота заради роботи», що є безумовним свідченням наявності трудового духу українців на ментальному рівні.

Ключовими моментами наявності міграційних процесів є економічна недосконалість та неможливість задоволення базових потреб громадян. Перелік економічних передумов бажання мігрувати для поліпшення матеріального стану є досить широким і здебільшого зумовлений чинниками макrorівня.

Наша країна з геополітичного погляду розміщена на перехресті «між Сходом і Заходом». Саме геополітичне положення на протязі багатьох років передувало розвитку історичних, політичних та духовних особливостей становлення держави у цілому й окремих прикордонних населених пунктів зокрема. Беручи до уваги геополітичні особливості розташування України, доцільним стане розмежувати держави, з якими Україна має довгострокову «міграційну співпрацю». Завдяки власному територіальному розташуванню вона виявилася між двома ключовими центрами масової міжнародної міграції: з одного боку – з Європейським Союзом (ЄС), а з іншого – з країнами Співдружності Незалежних Держав (СНД). Цей факт підтверджується даними міграційної

служби України за 2017 р., які відображено на рис. 1.

Тож фактичним є переміщення 26 437 413 громадян України за кордон, з яких лише 128 687 осіб виїхали як туристи та 97 271 осіб відбули у відрядження. Легально засвідчили свої наміри мігрувати для працевлаштування за кордоном близько 1,5 млн. осіб. Абсолютним лідером серед найпопулярніших країн трудової міграції є Польща, адже майже 10 млн. українських громадян виражають бажання реалізувати свій трудовий потенціал саме там. Інші країни значно поступаються, проте Росія, Угорщина та Білорусь також є включеними до переліку потенційних країн-партнерів у контексті трудового прихисту українців.

З моменту проголошення незалежності України і до сьогодні спостерігається нестабільність у політичній, соціально-фінансовій та інших сферах, що є передумовою міграції українського населення за кордон. Українці масово подалися на заробітки в держави, які надавали їм можливість працевлаштування. І це є одна з основних причин, над якою потрібно задуматися нашій владі, щоб економічно захистити український народ і створити нові робочі місця, і задуматися про впровадження нової політичної і економічної реформи для підняття рівня життя українців.

Одним із ключових мотивів міграції є високий рівень заробітної плати в приймаючих країнах. Трудова міграція містить багато позитивних рис, серед яких ключовими є сприяння матеріальному забезпеченню громадян у періоди кризи вітчизняної економіки та зниження рівня безробіття на українському ринку праці практично в два рази. Основоположним фактором активізації міграції населення України є зовнішньополітична орієнтація України в спрямованості інтеграції на європейське об'єднання.

За даними соціологічних опитувань 2017 р., основними підставами міграції є невисока заробітна плата, безробіття, висока вартість освіти, низька платоспроможність та недосконалість

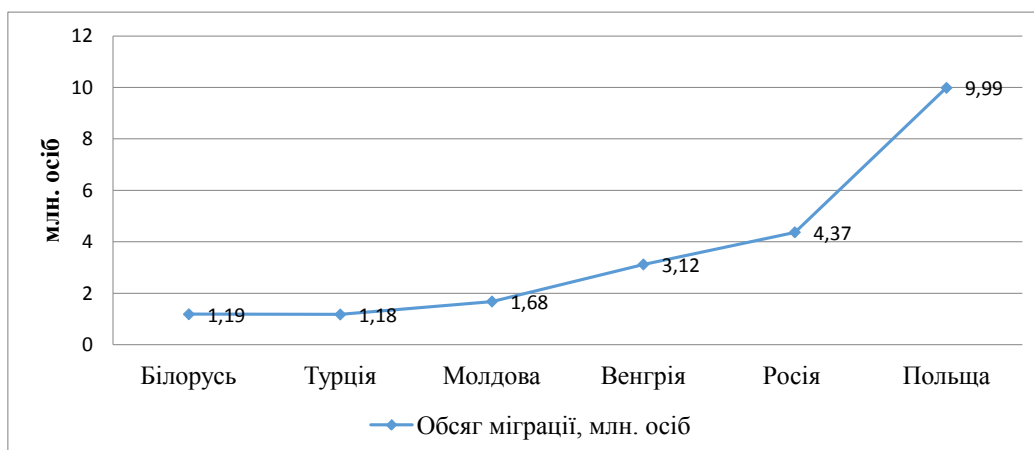

Рис. 1. Обсяг міграції громадян України за 2017 р., млн. осіб [2]

соціального захисту. Але ключовим поштовхом до міграції є економічна нестабільність в Україні, яка зростає швидкими темпами [3, с. 22].

Чоловіки і жінки вибирають різні вектори міграції, що передує значній різниці в структурі географії трудового переміщення за статевою ознакою. Чоловіки здебільшого від'їжджають до Польщі, Республіки Білорусь, Португалії, країн Прибалтики, а жінки – до Італії, Іспанії, Португалії, Чехії, Польщі. Чоловіки переважно зайняті на будівництві, у торгівлі, індустрії, транспорті, сільському господарстві, тоді як жінки частіше за все працевлаштовуються як домашні працівниці, на будівництві та в торгівлі [4, с. 167].

За даними статистики, 70% мігрантів – чоловіки, які живуть у сільській або ж міській території. З них 26% – у віці від 40 до 49 років, 16% виїхали, щоб отримати вищу освіту. Основна маса студентів вибрали Англію та Ізраїль, 43% виїжджають в інші держави на один-три місяці [5]. Безвізовий режим, який увели в червні 2017 р., дає українцям змогу залишатися три місяці на території Шенгенської зони, що спростило власне механізм просторового переміщення але породило низку проблем соціально-економічного характеру для України у цілому.

З одного боку, поширення міграційних процесів сприяє інтеграції України в міжнародний простір, а обмін робочою силою робиться одним із напрямів міждержавного співробітництва. З іншого боку, виїзд працездатного населення з України призводить до різних внутрішньосоціальних та економічних проблем: «витік мізків», виїзд молоді за кордон на навчання, старіння нації і багато іншого.

Загалом причинами трудової міграції є:

1) великий рівень безробіття, що супроводжується невисоким громадським і економічним рівнем життя населення;

2) незначний рівень заробітної плати, що змушує українське населення мігрувати в інші держави для матеріального забезпечення власних родин;

3) низький попит на певні професії;

4) структурні зрушення в економіці.

Міжнародна міграція українського народу відіграє важливу роль у демографічному формуванні окремих країн і регіонів. Як наслідок міграційних потоків до індустріально розвинених держав, за умов масової міграції жителів інших країн, які вважаються носіями різних поглядів, звичаїв, стилю і т. д., гарантування злагодженого розвитку суспільства робиться все важчим. Окрім того, приймаючі країни з недовірою ставляться до мігрантів у силу національної та культурної різниці, що також формує певні соціальні напруження [6, с. 145].

Дослідження, які велися у численних державах, доводять те, що збільшення етнічного різноманіття жителів негативно впливає на державну цілісність і послаблює громадські

взаємозв'язки, які становлять соціум. Тож питання економічної безпеки, яке розглядається крізь призму трудової міграції, має дуальну природу, яка має у своїй основі позитивні та негативні боки як для України, так і для приймаючих країн. Загроза безпеці України полягає у «розсіюванні» нації та втраті населення, яке здатне генерувати певний ефект через продукування матеріального або ж нематеріального блага. Своєю чергою, приймаючі країни мають проблеми, які згадані вище і першочергово пояснюються етнічною та культурною різницею.

Залучення зарубіжної робочої сили призводить до збільшення конкурентної боротьби на внутрішньому ринку праці в установленому рівні, що призводить до збільшення продуктивності праці. Як наслідок, відбувається «витік мізків».

Основною підставою «витоку мізків» є тенденція зниження бюджетних витрат на науку. Темпи зменшення даних витрат збільшилися в 1,6–2,9 рази порівняно з попередніми періодами і значно перевищують темпи зменшення валового внутрішнього продукту і справжні розміри урядового бюджету. Своєю чергою, зменшення інвестицій на розвиток науки призвело до згорання багатьох науково-дослідних програм, падіння престижності наукової роботи, швидкого та некерованого скорочення чисельності наукових кадрів, зниження рівня матеріального стимулювання науковців.

Істотною часткою трудових мігрантів, які знаходяться за кордоном, збільшує свою кваліфікацію, освоює нові спеціальності, нинішні технологічні процеси за кордоном. Повернувшись до України, вони поповнюють прошарок бізнесменів та експертів, чия діяльність відповідає всесвітнім стандартам. Їм простіше влаштуватися у спільні підприємства, маючи відповідні компетентні та досвідні конкурентні переваги.

Найважливішими питаннями у сфері міжнародної міграції в Україні, які потребують термінового врегулювання, вважаються:

1) встановлення обліку трудових мігрантів, які працюють за кордоном. Статистика не точно відображає міграційні процеси з країни в країну. Отже, можна зробити висновок, що в Україні сильна тіньова міграція, сформована незаконним посередництвом в сприянні мігрантам;

2) стимулювання політики розвитку внутрішнього ринку праці, яке дасть можливість захистити країну від масового «витоку мізків»;

3) здійснення політики для збільшення законного захисту мігрантів України, які працюють за кордоном;

4) утілення політики для попереджувальних заходів запобігання незаконній міграції.

Для цього слід зробити зміни в двосторонніх міждержавних угодах з основними країнами-партнерами щодо розширення міграційних квот, установивши ступінь їх дієвості та продуктивності в регулюванні міграції, а з іншими

державами укласти подібні договори. Наявність договорів, внутрішніх нормативно-правових документів та інших заходів міграційної політики дасть можливість успішнішого коригування міграційних процесів, обмеження незаконної міграції, збереження висококваліфікованих працівників, забезпечуючи їм економічні та соціальні гарантії та сприяючи поповненню державного бюджету України.

Висновки. Таким чином, державний ринок праці для збереження і формування робочої можливості вимагає спеціальних заходів відповідно до його безпеки. Для розроблення нових міграційних стратегій країни з урахуванням обставин, які полягають у посиленні взаємозв'язку з країнами ЄС, двосторонні контракти повинні мати багатосторонні аспекти економічної безпеки в контексті формування гарантій для мігрантів і членів їх родин. Передусім необхідно подолати недоліки та суперечності в державному міграційному законодавстві за допомогою підписання міжнародних догово-

рів, що стабілізують проблеми зовнішньої та внутрішньої міграції.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сенцов О. Україна займає третє місце у світі за рівнем освіченості. URL: https://24tv.ua/ukrayina_zaymaye_tretye_mistse_u_sviti_za_rivnem_osvichenosti__minekonomiki_n671196.
2. Офіційний сайт міграційної служби України. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/statistic/year/dms_2017_pok.pdf.
3. Близнюк В. Соціально-економічні складові трудової міграції. Вісник КНТЕУ. 2014. № 4. С. 20–32.
4. Шиманська К.В. Міжнародна трудова міграція в контексті соціально-економічного розвитку України: тенденції, негативні наслідки та шляхи їх подолання. Вісник ЖДТУ. 2017. № 1(71). С. 165–170.
5. Офіційний сайт Державного управління статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Романюк Т.М. Стан і проблеми обліку українських трудових мігрантів державною статистикою. Вісник Прикарпатського університету. 2016. № 3. С. 144–149.